

Universiteit Utrecht
Master Klinische Kinder- en Jeugdpsychologie

THESIS

Wat gaat er mis in de communicatie van depressieve adolescenten?
Onderzoek naar de rol van genderspecifiek non-verbaal gedrag van depressieve
adolescenten als verklaring voor sociale afwijzing

Julia Nieuwersteeg, 3980650
05-07-2017

Woorden: 5973

Begeleider: Yolanda van Beek
Tweede beoordelaar: Juliëtte Liber

Samenvatting

Het Social Skills Deficit Model veronderstelt dat afwijzing wordt veroorzaakt door gebrekkige sociale vaardigheden. Non-verbaal gedrag is een belangrijke sociale vaardigheid in het uiten van acceptatie en afwijzing en er gelden voor jongens en meisjes verschillende display rules. Uit onderzoek blijkt dat (mild) depressieve adolescenten van 12-15 jaar non-verbaal meer worden afgewezen dan niet-depressieve adolescenten en dat met name (mild) depressieve meisjes zich minder genderspecifiek non-verbaal gedragen dan niet-depressieve adolescenten. De huidige studie onderzoekt 2 jaar later of afwijzing door leeftijdsgenoten van (mild) depressieve adolescenten wordt verklaard door niet voldoen aan genderspecifiek non-verbaal gedrag van (mild) depressieve adolescenten. Non-verbaal gedrag werd geobserveerd in 'same-sex' gesprekken bij adolescenten (14-18 jaar, N=144, 114 gesprekken). De studie toont aan dat leeftijdsgenoten (mild) depressieve adolescenten subtiel afwijzen via non-verbaal gedrag, ze kijken minder aan en laten meer ongemak zien. (Mild) depressieve adolescenten vertonen echter geen afwijkend genderspecifiek non-verbaal gedrag. (Mild) depressieve adolescenten worden dus wel afgewezen door leeftijdsgenoten, maar een verklaring hiervoor blijft in dit onderzoek onduidelijk.

Abstract

The Social Skills Deficit Model presumes that rejection is caused by social skills deficits. Non-verbal behaviour is an important social skills in showing acceptance and rejection and different display rules apply to boys and girls. Research has shown that (mildly) depressed 12-15 year old adolescents are non-verbally more rejected than non-depressive adolescents and that in particular (mildly) depressed girls behave less non-verbally genderspecific than non-depressed adolescents. The present research thus examines whether two years later, rejection of (mildly) depressed adolescents by peers can be explained by deficits in genderspecific non-verbal behaviour of (mildly) depressed adolescents. Non-verbal behaviour has been observed in same-sex conversations between adolescents (14-18 years old, N=144, 114 conversations). This research shows that peers show subtle rejection towards (mildly) depressed adolescents by non-verbal behaviour, they gaze less and show more discomfort towards depressed peers. (Mildly) depressed adolescents however don't show deficits in genderspecific non-verbal behaviour. (Mildly) depressed adolescents are therefore rejected by peers, but an explanation remains unclear in this study.

Inleiding

Depressie vormt een groot probleem in de huidige maatschappij. Het kost veel geld en gaat gepaard met grote problemen. Depressieve symptomen nemen toe in de adolescentie en kennen een piek op veertien- tot zestienjarige leeftijd. (Pettit et al., 2013; Nolen-Hoeksema, Girgus & Seligman, 1992; Kessler, Avenevoli & Merikangas, 2001; Hankin et al., 1998) en hebben een grote kans op recidive (Beevers, Rohde, Stice & Nolen-Hoeksema, 2007). De toename van depressieve symptomen in de adolescentie is sterker bij meisjes en meisjes vertonen over het algemeen meer depressieve symptomen (Beevers, Rohde, Stice & Nolen-Hoeksema, 2007; Pettit et al., 2013; Nolen-Hoeksema, Girgus & Seligman, 1992; Hankin et al., 1998). Depressieve symptomen hebben voor zowel jongens als meisjes een grote kans op recidive. Het is daarom nodig het ontstaan van een depressie te voorkomen (Beevers, Rohde, Stice & Nolen-Hoeksema, 2007). Hiervoor moet meer kennis worden vergaard over de totstandkoming van depressieve symptomen, zodat oorzaken van depressie kunnen worden aangepakt in preventie of behandeling van depressie.

Depressie en Sociale Relaties

Er bestaan verschillende verklaringen voor de toename van depressieve symptomen in de adolescentie, zoals fysiologische (Graber, Lewinsohn, Seeley & Brooks-Gunn, 1997), sociale (Petersen, Sargiani, & Kennedy, 1991) en cognitieve (Nolen-Hoeksema & Girgus, 1994). In deze studie wordt gefocust op de mogelijke rol van tekortkomingen in sociale vaardigheden in de ontwikkeling van depressie in de adolescentie. Tekortkomingen in sociale vaardigheden hebben een grote invloed op vriendschappen en relaties. Vriendschappen en relaties zijn met name belangrijk in de adolescentie, omdat ze bijdragen aan welzijn en de vorming van identiteit in de adolescentie (Berndt, 1982). Vriendschappelijke relaties nemen toe in de adolescentie (Brown, 2004) en vrienden worden belangrijker voor het gevoel van competentie en zelfbeeld en mate van aanpassing van adolescenten (Buhrmester, 1990; Caldwell, Rudolph, Troop-Gordon, & Kim, 2004). Adolescenten zijn bovendien zeer afhankelijk van hun vrienden voor verbinding en steun (Furman & Buhrmester, 1992; Nickerson & Nagle, 2005). Uit eerder onderzoek blijkt bovendien dat problemen in vriendschappen een voorspeller zijn voor depressie in de adolescentie (La Greca & Harrison, 2005; Nolan, Flynn & Gaber, 2003; Zwierzynska, Wolke & Lereya, 2013).

Vriendschappen vergen voor meisjes andere vaardigheden dan voor jongens. De vriendschappen van meisjes in de adolescentie zijn intiemer dan die van jongens en vergen daardoor andere non-verbale afstemming op elkaar (Bank & Hansford, 2000) en meisjes spenderen meer tijd met leeftijdsgenoten dan jongens (Johnson, 2004). Interpersoonlijke stress, veroorzaakt door problemen in vriendschappen, is bovendien meer gerelateerd aan depressieve symptomen bij meisjes dan bij jongens (Conley, Rudolph & Bryant, 2012; Shih, Eberhart, Hammen & Brennan, 2001).

De vraag is nu wat er misgaat in de sociale relaties en vaardigheden van depressieve adolescenten. Depressieve adolescenten komen op hun leeftijdsgenoten over als minder sociaal capabel en worden negatiever bejegend door hun leeftijdsgenoten (Altmann & Gotlib, 1988; Connolly, Geller, Marton & Kutcher, 1992) en die afwijzing blijkt een predictieve voorspeller voor depressie te zijn (Peterson, Mullins, Ridley-Johnson, 1985; Nolan, Flynn & Garber, 2003). Sociale problematiek speelt bij adolescenten al voor de depressieve episode en blijft ook na deze episode bestaan (Beevers, Rohde, Stice & Nolen-Hoeksema, 2007). De lage sociale competentie van adolescenten voorspelt dus depressie (Beevers, Rohde, Stice & Nolen-Hoeksema, 2007; Segrin & Flora, 2000) en depressie zou vervolgens ook weer invloed hebben op afwijzing door leeftijdsgenoten (Platt, Kadosh & Lau, 2013; Vernberg, 1990).

Afwijzing vormt het onderliggend mechanisme waardoor depressieve adolescenten problemen ervaren in sociale relaties. Dit mechanisme wordt uitgelegd in het Social Skills Deficit Model (SSDM, Coyne, 1976a, 1976b). Het model veronderstelt dat adolescenten als gevolg van minder adequate sociale vaardigheden worden afgewezen en daardoor een negatief zelfbeeld ontwikkelen, wat leidt tot depressieve symptomen, die ervoor zorgen dat ze nog minder sociale vaardig worden, waardoor ze nog meer worden afgewezen. Op basis van dit model zouden ook mild depressieve adolescenten dus al minder goede sociale vaardigheden hebben dan niet-depressieve adolescenten. Eerder onderzoek laat zien dat de sociale vaardigheden van mild depressieve adolescenten en volwassenen inderdaad negatiever beoordeeld worden door henzelf en anderen (Segrin, 2000; Libet & Lewinsohn, 1973). Deze resultaten komen echter voort uit vragenlijstonderzoek. Hier komt nog niet duidelijk naar voren wat er precies misgaat in de adolescentie en waarom vooral bij meisjes. Bovendien geven de vragenlijsten niet in termen van gedrag weer waarin adolescenten en met name meisjes tekortschieten. Daarnaast wordt in het SSDM niet

duidelijk door welke sociale vaardigheden mild depressieve adolescenten meer worden afgewezen dan niet-depressieve adolescenten. Het is dus noodzakelijk om te weten wat er precies misgaat in het gedrag van (mild) depressieve adolescenten, om ze te kunnen behandelen in therapie ter preventie van depressieve symptomen. Hiervoor is het nodig dat het gedrag wordt onderzocht, dat verklaart wat er specifiek in de adolescentie en vooral bij meisjes misgaat in hun sociale vaardigheden.

Depressie en Genderspecifiek Non-verbaal Gedrag

De ontwikkeling van non-verbaal gedrag zou wellicht een rol kunnen spelen. Non-verbaal gedrag is zo belangrijk, omdat daarmee uiting wordt gegeven aan een relatie met een ander en afwijzing en acceptatie zichtbaar is (DePaulo, 1992). Kenmerkend voor deze ontwikkeling is dat non-verbaal gedrag zich gedurende de adolescentie ontwikkelt en steeds genderspecifieker wordt (Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006). Non-verbaal gedrag ontwikkelt zich anders voor jongens dan voor meisjes. Er zijn verschillende display rules die voor jongens en meisjes gelden, oftewel verschillende gedragsregels waaraan jongens en meisjes worden geacht te voldoen. Als gevolg daarvan ontstaat genderspecifiek non-verbaal gedrag, wat inhoudt dat jongens en meisjes zich verschillend gedragen als gevolg van de verschillende eisen die aan hun gedrag worden gesteld. Display rules voor gedrag van meisjes zijn dat meisjes zich meer aandachtig, vriendelijk en op een ander gericht moeten gedragen (DePaulo, 1991; Hall, 1984, 1987; LaFrance & Hecht, 1999; Ekman & Friesen, 1969; Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006). Dit is terug te zien in dat volwassen vrouwen meer aankijken tijdens luisteren. Aankijken tijdens praten is gerelateerd aan dominantie en zelfvertrouwen en aankijken tijdens luisteren indiceert interesse in de ander (Dovidio & Ellyson, 1982; Droney, Brooks, 1992; Farabee, Holcom, Ramsey & Cole, 1993). De ratio tussen beiden wordt de visuele dominantie ratio genoemd en is groter voor jongens dan voor meisjes (Dovidio, Brown, Holtman, Ellyson & Keating, 1988). Voor jongens wordt verwacht dat ze zich stoer en dominant gedragen. Ze hoeven niet te voldoen aan hetzelfde niveau van vriendelijkheid als meisjes. Het zou daardoor voor meisjes mogelijk grotere consequenties kunnen hebben om zich onvriendelijk te gedragen, omdat het niet past bij hun display rules. Mogelijk zouden jongens grotere consequenties ervaren als ze zich niet stoer en dominant gedragen, maar er wordt verwacht dat deze consequenties kleiner zijn dan bij meisjes.

In de adolescentie vindt een intensificatie van gender plaats, wat wil zeggen dat gender gerelateerde verwachtingen toenemen en verschillen tussen jongens en meisjes groter worden. Deze gender intensificatie geldt ook voor non-verbaal gedrag. Vanaf de puberteit worden verschillen tussen jongens en meisjes in gedrag, houding en denkwijze groter door sociale druk om aan display rules te voldoen (Hill & Lynch, 1983). Gender intensificatie uit zich in gedrag en adolescenten leren steeds meer hun gedrag op display rules aan te passen (Cole, 1986; DePaulo, 1991; Gnepp & Hess, 1986; Underwood, Coie, & Herbsman, 1992), met name in de aanwezigheid van leeftijdsgenoten (Zeman & Garber, 1996). Meisjes ervaren deze gender intensificatie heviger, omdat hun puberteit eerder begint en ze dus lichamelijk ook vrouwelijk worden (Hill & Lynch, 1983). Hierdoor ontstaat de vraag of (mild) depressieve adolescenten zich wellicht minder gedragen conform die gender specifieke regels en daardoor worden afgewezen.

Reacties van leeftijdgenoten op depressieve adolescenten:

Er bestaat een tendentie om depressieve personen minder vriendelijk te behandelen en te vermijden (La Greca & Harrison, 2005; Altmann & Gotlib, 1988). Maar hoe depressieve adolescenten die afwijzing waarnemen in het gedrag van leeftijdgenoten is minder duidelijk, en dat is de eerste vraag van het huidige onderzoek. Observatiestudies naar het gedrag van gesprekspartners zijn schaars, maar laten zien dat gesprekspartners minder lachen naar depressieve jongvolwassenen (Gotlib & Robinson, 1982) en minder lachen en meer negatieve gezichtsexpressies vertonen jegens (mild) depressieve adolescenten (Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006; van Beek & Schreur, 2016.). Deze studies toonden dus aan dat gesprekspartners minder positief en meer negatief non-verbaal gedrag tonen jegens (mild) depressieve leeftijdsgenoten, met name jegens (mild) depressieve meisjes. In de huidige studie wordt onderzocht of er ook, of wellicht meer, afwijzing van depressieve adolescenten in termen van gedrag is bij dezelfde populatie als in de studie van Van Beek, van Dolderen & Dubas (2006), op oudere leeftijd. Er wordt dus verwacht dat mild depressieve adolescenten meer worden afgewezen dan niet-depressieve leeftijdsgenoten door leeftijdsgenoten in termen van gedrag, doordat display rules steeds belangrijker worden.

Is gedrag van depressieve puber minder genderspecifiek?

Daarnaast wordt in deze studie onderzocht of het niet gedragen volgens de genderspecifieke display rules een rol speelt in het oproepen van subtiele afwijzing van leeftijdsgenoten. Uit eerder onderzoek komen aanwijzingen naar voren dat er een verschil bestaat in het uiten van genderspecifiek non-verbaal gedrag jegens (mild) depressieve mensen in vergelijking met niet-depressieve mensen op jongere leeftijd. Depressieve volwassenen volgen niet het typische patroon van non-verbaal gedrag; ze maken minder oogcontact, met name tijdens praten, vertonen minder gezichtsexpressies en gebaren en vertonen meer gebaren die verdriet, angst en desinteresse tonen (Segrin, 2000). Hetzelfde wordt gevonden in studies naar (mild) depressieve adolescenten (Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006). In de huidige studie wordt onderzocht of het niet voldoen aan display rules zorgt voor sociale afwijzing en of die relatie verschilt voor (mild) depressieve jongens en meisjes. De verwachting is dat met name (mild) depressieve meisjes worden afgewezen door zich niet te voldoen aan hun display rules. Uit onderzoek bij dezelfde populatie op jongere leeftijd (13, 14 jaar) bleek dat (mild) depressieve meisjes minder aankijken tijdens luisteren, minder aangekeken worden als ze luisteren en meer subtiel negatief gedrag vertonen; ze vertonen negatieve gezichtsexpressies en uitingen van desinteresse en ongemak (Berg & van Beek, poster, 2015; Van Beek & Schreur, 2016). Dit subtiel negatieve gedrag is ongewenst gedrag voor meisjes, omdat het niet overeenkomt met hun display rules. Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor afwijkend genderspecifiek non-verbaal gedrag bij (mild) depressieve jongens in vergelijking met niet-depressieve jongens. Mogelijk kunnen er in de huidige studie op iets oudere leeftijd wel verschillen tussen (mild) depressieve jongens en niet-depressieve jongens worden gevonden, omdat jongens later in de puberteit komen, dus mogelijk zijn hun display rules en afwijkingen hiervan pas op latere leeftijd belangrijk. (Mild) depressieve jongens zouden op iets latere leeftijd mogelijk vaker afgewezen worden als ze zich meisjesachtig gedragen, bijvoorbeeld door een lagere visuele dominantie ratio te tonen (Dovidio, Brown, Holtman, Ellyson & Keating, 1988). Bovendien zijn genderspecifieke eisen aan het gedrag van adolescenten hoger naarmate ze ouder worden. Mogelijk zou het daardoor meer opvallen wanneer (mild) depressieve adolescenten afwijken van deze eisen, waardoor ze meer worden afgewezen. In de huidige studie wordt onderzocht of er ook op oudere leeftijd sprake is van verschil in genderspecifiek non-verbaal gedrag tussen depressieve en niet-depressieve

adolescenten. Hierbij wordt verwacht dat depressieve adolescenten ook op oudere leeftijd minder genderspecifiek gedrag vertonen, ook voor jongens.

Het is nog niet eerder aangetoond en daarmee een nieuw onderzoek of het niet voldoen aan de display rules voor non-verbaal gedrag een verklaring vormt voor afwijzing door leeftijdsgenoten van (mild) depressieve adolescenten. In deze studie wordt daarom onderzocht of de reacties van leeftijdsgenoten op mild depressieve versus niet-depressieve adolescenten verschillen en of dit verschil verklaard wordt door minder genderspecifiek non-verbaal gedrag bij depressieve adolescenten.

Samenvattend

Ten eerste wordt onderzocht of leeftijdsgenoten negatiever reageren op (mild) depressieve adolescenten in vergelijking met niet-depressieve adolescenten. Er wordt verwacht dat leeftijdsgenoten minder positief en meer negatief non-verbaal gedrag vertonen als reactie op (mild) depressieve adolescenten ten opzichte van niet-depressieve adolescenten. Naar verwachting vertonen leeftijdsgenoten minder positief non-verbaal gedrag zoals aankijken en meer negatief non-verbaal gedrag zoals uitingen van ongemak en verveling jegens (mild) depressieve adolescenten.

Verder wordt in deze studie onderzocht of (mild) depressieve adolescenten minder genderspecifiek non-verbaal gedrag vertonen dan niet-depressieve adolescenten. Er wordt verwacht dat (mild) depressieve adolescenten minder genderspecifiek non-verbaal gedrag vertonen. Zowel (mild) depressieve jongens als meisjes zouden naar verwachting niet het typische patroon volgen voor non-verbaal gedrag. Dit wordt ook op oudere leeftijd verwacht en wellicht sterker door genderintensificatie in de adolescentie. Bovendien vertonen (mild) depressieve meisjes naar verwachting meer subtiel negatief non-verbaal gedrag. Er wordt verwacht dat (mild) depressieve jongens zich meisjesachtiger gedragen, door een lagere visuele dominantie ratio en meer vriendelijk non-verbaal gedrag te vertonen. Naar verwachting vertonen met name (mild) depressieve meisjes minder genderspecifiek gedrag.

Ten slotte wordt in deze studie onderzocht of afwijkingen van de display rules in gedrag de subtiel afwijzing van leeftijdsgenoten ten opzichte van (mild) depressieve adolescenten verklaren, wat wil zeggen dat afwijkingen in genderspecifiek gedrag de relatie tussen depressie en afwijzing door leeftijdsgenoten medieert. Er wordt bovendien verwacht dat met name meisjes worden afgewezen

voor minder genderspecifiek non-verbaal gedrag, omdat afwijkingen van hun display rules, zoals onvriendelijk gedrag, grote consequenties hebben in hun 1-op-1 en intieme relaties. Deze relaties vragen voor meisjes namelijk juist vriendelijkheid. Meisjes zullen naar verwachting dus meer worden afgewezen door hun onvriendelijke gedrag dan jongens.

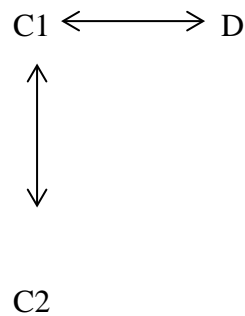
Methode

Participanten. De participanten voor dit onderzoek werden geselecteerd uit een grotere longitudinale studie die werd gedaan op twee Nederlandse middelbare scholen (zie van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006). Participanten werden geselecteerd op basis van een CDI-score (Children's Depression Inventory; zie sectie Instrumenten) van >11 (>75^e percentiel = mild depressief) te selecteren en daar gematchte controles bij te zoeken met een CDI-score van <8 (<50^e percentiel = niet depressief). Adolescenten met een CDI-score van 8 tot 11 zijn voor dit onderzoek niet geselecteerd om de groepen niet-depressieve en depressieve adolescenten beter te kunnen onderscheiden. Er zijn 144 adolescenten geselecteerd waarvan 83 (57,6%) meisjes en 61 (42,4%) jongens. Er zijn in totaal 114 gesprekken gevoerd door de participanten, waarvan 57 tussen een depressieve en niet-depressieve adolescent en 57 tussen twee niet-depressieve adolescenten¹.

Procedure. Het onderzoek vond plaats op twee scholen, in een leeg lokaal. De participanten zaten op stoelen die 90 graden naar elkaar toe gericht en beide 45 graden naar de camera toe gericht stonden. Er zijn vier cohorten adolescenten, van de brugklas tot de 4^e klas, gedurende ruim 2,5 jaar gevolgd in vier metingen. Tussen elke meting zat ongeveer 9 maanden. Voor deze studie werd gekeken naar een selectie uit de derde en vierde meting. Voorwaarde voor selectie van de gesprekken was dat alle controle-adolescenten ook in eerdere metingen geen CDI-score van 11 of hoger hadden gehad. De participanten hadden op deze metingen een leeftijd van 14 tot 18 jaar ($M = 16.12$, $SD = 0.98$). Bij iedere meting voerden de adolescenten in tweetallen een gesprek met een leeftijdsgenoot van hetzelfde geslacht en opleidingsniveau. De gesprekspartners waren zelden klasgenoten en wanneer ze klasgenoten waren, waren ze geen goede vrienden. Dit om te voorkomen dat verschillen in gedrag verklaard kunnen worden door verschillen in kwaliteit van relaties.

¹ Voor gedragingen van aankijken waren er door problemen met de software 15 missings.

De eerste controle niet-depressieve adolescent (C1; CDI $M = 2.56$, $SD = 1.67$) voerde een gesprek met een andere niet-depressieve adolescent (C2; CDI $M = 2.61$, $SD = 1.86$) en een gesprek met een (mild) depressieve adolescent (D; CDI $M = 17.03$, $SD = 6.18$) (zie Figuur 1). Omdat C2 en D beiden C1 als gesprekspartner hadden, kunnen mogelijke verschillen in gedrag tijdens het gesprek niet veroorzaakt zijn door interactie met een verschillende gesprekspartner.

Figuur 1. Niet-depressieve adolescenten (C1) voerden een gesprek met zowel een niet-depressieve adolescent (C2) als een depressieve adolescent (D).

Het gespreksonderwerp betrof een sociaal dilemma over relaties met leeftijdsgenoten (zie appendix A voor voorbeelden). Gesprekspartners werd geïnstrueerd om te discussiëren over dit dilemma totdat ze het eens waren over de best mogelijke oplossing. Wanneer participanten het eens waren en alle mogelijke consequenties van hun oplossing hadden bediscussieerd, werd hen gevraagd een top-5 van verschillende onderwerpen te maken, zoals de meest populaire leraar, net zolang tot 5 minuten waren verstreken. Voor ieder gesprek werd 5 minuten tijd gecodeerd. Wanneer er zich een onderbreking voordeed tijdens deze vijf minuten, werd de periode van onderbreking niet meegenomen in de tijd en werd het gesprek opgenomen totdat 5 minuten van gesprek waren verstreken. Participanten waren niet bewust van het belang van hun non-verbale gedrag.

Instrumenten.

Depressie. Depressieve symptomen werden gemeten met een Nederlandse versie (Leuven & van Beek, 2000) van de Children's Depression Inventory (CDI, Kovacs, 1992). Om zorgen van schooldirecties en ouders weg te nemen, werd één item uit de originele CDI over suïcidale ideeën verwijderd en vervangen door twee

minder gevoelige vragen over gedachten over de dood. De betrouwbaarheid van de vragenlijst was goed met een Cronbach's alpha van $\alpha = .81$ (Van Beek, Hessen, Hutteman, Verhulp & Van Leuven, 2012).

Observatie gedrag. De gesprekken tussen adolescenten zijn op videobanden opgenomen en werden geobserveerd door getrainde codeerders. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid van zes getrainde codeerders werd berekend met Cohen's kappa en varieerde tussen .60 en .82. Codeerders waren zich niet bewust van depressiescores van participanten die ze codeerden.

Aankijkgedrag. De aankijkgedragingen, gebaseerd op van Beek, van Dolderen & Dubas (2006) werden gecodeerd met gebruik van real-life coderen met het programma Observer XT (versie 11). Ten eerste werd aankijken van beide gesprekspartners gescoord: het percentage tijd van richten van de ogen op het gezicht van de gesprekspartner. Daarnaast werd praten van beide gesprekspartners gescoord. Met deze gegevens werden de twee variabelen aankijken tijdens praten en aankijken tijdens luisteren uitgerekend.

Negatief gedrag. Negatieve gedragingen werden gemeten door gedragingen en houdingen te meten die in zowel algemene literatuur wat betreft negatief gedrag van kinderen en adolescenten worden genoemd (Vrugt, 1983; Dumas, Bechman & Prinz, 1994) als in onderzoek naar geobserveerde gedragingen van (mild) depressieve adolescenten (Berg & van Beek, poster, 2015; Schreur & van Beek, 2016) en depressieve volwassenen (Bouhuys & Albersnagel, 1992; Bouhuys & van den Hoofdakker, 1991, 1993; Gotlib & Robinson, 1982; Troisi & Moles, 1999) Zie appendix B voor een complete beschrijving van de gedragingen.

- Negatieve gezichtsuitdrukking: gemeten door coderen van gezichtsuitdrukkingen die minachting, afwijzing en/of ontevredenheid indiceren, zoals fronsen of gapen. Gedragingen werden gecodeerd op een 5-punts Likert schaal van niet of nauwelijks aanwezig tot relatief vaak aanwezig.
- Desinteresse in gedragingen en houding; signalen van verveling in bewegingen (zoals schouders ophalen) of houding (zoals van gesprekspartner weggedraaid zitten) of monotone spraak. Deze drie gedragingen werden gecodeerd op een 5-punts Likert schaal van niet of nauwelijks aanwezig tot relatief vaak aanwezig. Van de drie gedragingen

werd samen een gemiddelde gevormd, die de variabele desinteresse vormt. Dit omdat elke gedraging zelden voorkomt en de gedragingen min of meer hetzelfde betekenen.

- Ongemak: gemeten door coderen van volgende gedragingen; onrustig gezicht (zoals op wang bijten), verstijfde houding (zoals kin naar borst) en zenuwachtige aanrakingen van zelf (zoals krabben). Deze drie gedragingen werden gecodeerd op een 5-punts Likert schaal van niet of nauwelijks aanwezig tot relatief vaak aanwezig. Van de drie gedragingen werd samen een gemiddelde gevormd, die de variabele ongemak vormt. Dit omdat elke gedraging zelden voorkomt en de gedragingen min of meer hetzelfde betekenen.

Data-analyse. Voor de data-analyse is gebruik gemaakt van herhaalde ANOVA's (repeated ANOVA) en MANOVA's. Leeftijd kan niet het verschil tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten verklaren, omdat gebruik is gemaakt van op leeftijd gematchte controle-adolescenten. Verschillen in reacties van leeftijdsgenoten op depressieve versus niet-depressieve adolescenten kunnen daarentegen wel afhankelijk zijn van leeftijd en daarom is gecontroleerd voor het effect van leeftijd. Voor de effectgrootte is gekeken naar η^2_{partial} , waarbij uitgegaan wordt van een klein effect bij $\eta^2_{\text{partial}} = .01$, een medium effect bij $\eta^2_{\text{partial}} = .06$ en een groot effect bij $\eta^2_{\text{partial}} = .14$ (Cohen, 1988).

Voor het uitvoeren van de herhaalde ANOVA's wezen boxplots en Shapiro-Wilk statistieken uit dat de data van aankijkgedrag van de totale populatie normaal verdeeld is voor aankijken tijdens luisteren, maar niet voor aankijken tijdens praten omdat de verdeling rechtsscheef is. Deze variabele is daarom gecorrigeerd met een worteltransformatie. Voor de negatieve gedragingen gold dat negatief gezicht, ongemak en desinteresse niet normaal verdeeld waren omdat er weinig spreiding in de variabelen was. Dit viel niet te corrigeren met een worteltransformatie, dus werden de variabelen voor negatieve gedragingen non-parametrisch nagetoetst met behulp van de Wilcoxon test. Er werd verder voor zowel negatieve- als aankijkgedragingen voldaan aan de assumptie van homogeniteit van variantie. Er werd niet voldaan aan de assumptie van sfericiteit, wat wil zeggen dat de varianties tussen de verschillende metingen bij één participant niet gelijk waren. Daarom werd gekeken naar de Huynh-Feldt epsilon.

Alvorens de MANOVA's werden uitgevoerd, is onderzocht of de data voldeed aan de bijbehorende assumpties. Normale verdeeldheid werd onderzocht met behulp van boxplots en Shapiro-Wilk statistieken. De gedraging aankijken tijdens luisteren was normaal verdeeld, maar aankijken tijdens praten niet. De analyse voor aankijkgedrag werd daarom non-parametrisch nagetoetst met behulp van de Mann-Whitney U test, omdat de variabele niet kon worden gecorrigeerd met een worteltransformatie en omdat groepen werden vergeleken. De negatieve gedragingen negatief gezicht, ongemak en desinteresse waren eveneens niet normaal verdeeld. De analyse voor negatieve gedragingen werd daarom ook non-parametrisch nagetoetst met behulp van de Mann-Whitney U test. Verder werd voor de positieve en negatieve gedragingen voldaan aan de assumpties van multicollineariteit, multivariate outliers, lineariteit, homogeniteit van variantie en gelijkheid van variantie.

Resultaten

Reactie leeftijdsgenoten op depressie

Als eerst wordt onderzocht of er verschillen bestaan in de non-verbale reacties van adolescenten in gesprek met depressieve versus niet-depressieve leeftijdsgenoten. Dit wordt onderzocht met een herhaalde analyse van variantie (repeated ANOVA) voor elke gedraging afzonderlijk ($N = 114$). Daarbij wordt onderzocht of deze verschillen afhankelijk zijn van sekse. In Tabel 1 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties te zien van de verschillende non-verbale reacties jegens depressieve en niet-depressieve adolescenten.

De ANOVA resultaten laten zien dat aankijken tijdens luisteren in gesprek met een niet-depressieve leeftijdsgenoot significant meer voorkomt dan aankijken tijdens luisteren in gesprek met een depressieve leeftijdsgenoot, $F(1,40) = 4.551$, $p = .039$, $\eta^2_{\text{partial}} = .102$. Er wordt geen significant interactie-effect van sekse gevonden.

De ANOVA toont verder aan dat aankijken tijdens praten in gesprek met een niet-depressieve leeftijdsgenoot ook significant meer voorkomt dan aankijken tijdens praten in gesprek met een depressieve leeftijdsgenoot, $F(1,40) = 5.940$, $p = .019$, $\eta^2_{\text{partial}} = .129$. Er wordt ook hier geen significant interactie-effect van sekse gevonden.

Ten slotte laten de resultaten van de negatieve gedragingen zien dat adolescenten meer ongemakkelijk gedrag vertonen in gesprek met een depressieve leeftijdsgenoot dan in gesprek met een niet-depressieve leeftijdsgenoot, $F(1,55) = 4.366$, $p = .041$, $\eta^2_{\text{partial}} = .046$. Er wordt geen significant interactie-effect van sekse gevonden.

Tabel 1

Gemiddelden en standaarddeviaties van non-verbale gedragingen van adolescenten getoond jegens depressieve en niet-depressieve gesprekspartners

	Gesprek met depressieve partner				Gesprek met niet-depressieve partner			
	Meisjes		Jongens		Meisjes		Jongens	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Aankijken (luisteren)	56.18 ^{a,b}	19.84 ^{a,b}	31.16 ^{a,b}	26.47 ^{a,b}	65.23 ^{a,b}	19.25 ^{a,b}	34.95 ^{a,b}	31.15 ^{a,b}
Aankijken (praten)	4.98 ^{a,b}	1.95 ^{a,b}	3.74 ^{a,b}	2.41 ^{a,b}	5.94 ^{a,b}	1.59 ^{a,b}	4.14 ^{a,b}	2.52 ^{a,b}
Negatief gezicht	2.40	1.23	2.47	1.42	2.40	1.19	3.00	1.32
Ongemak	1.84 ^a	0.58 ^a	2.13 ^a	0.59 ^a	1.75 ^a	0.47 ^a	1.82 ^a	0.51 ^a
Desinteresse	1.33 ^b	0.49 ^b	1.82 ^b	0.55 ^b	1.17 ^b	0.35 ^b	1.92 ^b	0.60 ^b

a. significante 'within' hoofdeffecten van verschil van non-verbale gedragingen van leeftijdsgenoten in gesprek met een depressieve versus een niet-depressieve adolescent ($p < .05$).

b. significante 'between' hoofdeffecten van verschil van non-verbale gedragingen tussen controle jongens en meisjes ($p < .05$).

Daarnaast werden de verwachte 'between' hoofdeffecten van sekse op non-verbale gedragingen gevonden. Meisjes vertonen meer aankijkgedrag tijdens luisteren $F(1,40) = 16.396$, $p = <.001$, $\eta^2_{\text{partial}} = .291$, en tijdens praten jegens hun gesprekspartners dan jongens, $F(1,40) = 6.568$, $p = .014$, $\eta^2_{\text{partial}} = .141$. Jongens vertonen ten slotte meer desinteresse jegens hun gesprekspartners dan meisjes $F(1,55) = 42.655$, $p = <.001$, $\eta^2_{\text{partial}} = .437$.

Deze bevindingen laten dus zien dat depressieve adolescenten minder positief gedrag oproepen bij hun leeftijdsgenoten; ze worden minder aangekeken (zowel tijdens luisteren als praten) en roepen meer ongemakkelijk gedrag op bij hun gesprekspartner dan niet-depressieve adolescenten. Sekse heeft geen effect op deze relaties.

Genderspecifiek non-verbaal gedrag van depressieve adolescenten

Er is gebruik gemaakt van twee multivariate variantieanalyse (MANOVA) om te kijken of er een verschil is tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten in het vertonen van genderspecifiek non-verbaal gedrag, de ene voor aankijkgedragingen ($N=98$) en de andere voor de negatieve gedragingen ($N=114$). Daarbij wordt er

onderzocht of dit verschil afhankelijk is van sekse. In Tabel 2 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties te zien van de verschillende gedragingen voor depressieve en niet-depressieve jongens en meisjes.

Tabel 2

Gemiddelden en standaarddeviaties van non-verbale gedragingen van depressieve en niet-depressieve adolescenten getoond jegens hun gesprekspartners

	Depressief				Niet-depressief			
	Meisjes		Jongens		Meisjes		Jongens	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Aankijken (luisteren)	54.79 ^b	23.56 ^b	36.80 ^b	22.17 ^b	62.87 ^b	21.99 ^b	36.87 ^b	22.07 ^b
Aankijken (praten)	27.88	18.46	24.17	20.90	33.56	19.84	22.41	20.26
Negatief gezicht	2.61 ^b	1.50 ^b	2.95 ^b	1.57 ^b	2.26 ^b	.97 ^b	2.79 ^b	1.51 ^b
Ongemak	1.85	0.50	1.84	0.51	1.74	0.47	1.70	0.47
Desinteresse	1.23 ^b	0.44 ^b	1.72 ^b	0.62 ^b	1.14 ^b	0.36 ^b	1.77 ^b	0.56 ^b

a. significante 'within' hoofdeffecten van verschil in non-verbale gedragingen tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten ($p < .05$).

b. significante 'between' hoofdeffecten van verschil in non-verbale gedragingen van jongens en meisjes ($p < .05$).

Er zijn geen multivariate verschillen gevonden tussen niet-depressieve en depressieve adolescenten voor aankijken, Pillai's Trace = 0.008, $F(2,93) = .391$, $p = .678$, $\eta^2_{\text{partial}} = .008$. Er zijn ook geen univariate verschillen gevonden voor aankijken tijdens luisteren, $F(1,94) = .768$, $p = .383$, $\eta^2_{\text{partial}} = .008$, of aankijken tijdens praten, $F(1,94) = .231$, $p = .632$, $\eta^2_{\text{partial}} = .002$. Er wordt geen significant interactie-effect van sekse gevonden.

Uit de multivariate analyse komen ook geen verschillen tussen niet-depressieve en depressieve adolescenten voor negatieve gedragingen, Pillai's Trace = 0.022, $F(3,108) = .822$, $p = .484$, $\eta^2_{\text{partial}} = .022$. Er zijn ook geen univariate verschillen gevonden voor negatief gezicht, $F(1,113) = .109$, $p = .742$, $\eta^2_{\text{partial}} = .001$, ongemak, $F(1,113) = .1931$, $p = .167$, $\eta^2_{\text{partial}} = .017$ en desinteresse, $F(1,113) = .261$, $p = .611$, $\eta^2_{\text{partial}} = .002$. Verder is er geen significant interactie-effect van sekse.

Wel komen de verwachte hoofdeffecten van sekse op non-verbale gedragingen ook hier naar voren. Meisjes vertonen meer aankijkgedrag tijdens luisteren, $F(1,97) =$

22.396, $p = <.001$, $\eta^2_{\text{partial}} = .192$. Jongens vertonen vaker een negatieve gezichtsuitdrukking, $F(1,113) = 4.770$, $p = .031$, $\eta^2_{\text{partial}} = .042$. Ten slotte vertonen jongens ook vaker gedragingen van desinteresse, $F(1,113) = 36.670$, $p = <.001$, $\eta^2_{\text{partial}} = .250$.

De analyses laten dus zien dat er geen verschillen zijn in non-verbale gedragingen tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten. Er zijn ook geen significante interacties met sekse gevonden.

Genderspecifiek non-verbaal gedrag als verklaring voor sociale afwijzing

Omdat er geen verschillen zijn gevonden in genderspecifiek non-verbaal gedrag tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten kan genderspecifiek gedrag dus niet het verschil in reacties van leeftijdgenoten op depressieve versus controle adolescenten verklaren. Er wordt daarom geen mediatie-analyse uitgevoerd.

Discussie

In de huidige studie werd de hypothese onderzocht dat (mild) depressieve adolescenten vaker afgewezen worden omdat ze zich minder conform de genderspecifieke display rules gedragen. Uit onderzoek blijkt dat afwijzing door leeftijdgenoten depressie voorspelt (Nolan, Flynn & Garber, 2003). Het Social Skills Deficit Model (Coyne 1976a, 1976b) veronderstelt dat afwijzing wordt veroorzaakt door gebrekkige sociale vaardigheden van depressieve mensen. In de huidige studie werd onderzocht of afwijkingen in non-verbaal gedrag een rol spelen. Non-verbaal gedrag is belangrijk voor relatie opbouw en wordt belangrijker in de adolescentie en verschilt bovendien voor jongens en meisjes (DePaulo, 1992). Er werd onderzocht of er een relatie bestaat tussen (mild) depressieve adolescenten en afwijzing door leeftijdgenoten en hierbij werd verwacht dat (mild) depressieve adolescenten meer worden afgewezen dan niet-depressieve adolescenten. Daarnaast werden verschillen tussen (mild) depressieve en niet-depressieve adolescenten in genderspecifiek non-verbaal gedrag onderzocht en hierbij werd verwacht dat (mild) depressieve adolescenten minder genderspecifiek non-verbaal gedrag vertonen dan niet-depressieve adolescenten. Ten slotte werd verwacht dat genderspecifiek non-verbaal gedrag een verklaring zou zijn voor de sociale afwijzing die (mild) depressieve adolescenten ontvangen.

Ten eerste werd het verschil in reactie op (milde) depressieve versus niet-depressieve adolescenten onderzocht door gesprekspartners met zichzelf te vergelijken in gesprek met een (mild) depressieve versus een niet-depressieve adolescent. Er werd gevonden dat (mild) depressieve adolescenten inderdaad minder positieve reacties kregen dan niet-depressieve adolescenten. Gesprekspartners vertoonden meer signalen van ongemak naar depressieve adolescenten en ze keken depressieve adolescenten minder aan tijdens luisteren en praten. Dit komt overeen met eerder onderzoek dat depressie in adolescentie gepaard gaat met negatieve beoordelingen van leeftijdsgenoten (Segrin, 2000) en met negatief gedrag jegens (mild) depressieve adolescenten op jongere leeftijd (Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006; Schreur & van Beek, 2016).

Net als in eerder onderzoek toonde het hoofdeffect voor sekse de verwachte verschillen in gedrag tussen jongens en meisjes. Jongens bleken meer desinteresse te vertonen dan meisjes en meisjes bleken meer aan te kijken tijdens luisteren en praten, wat overeenkomt met de verwachtingen volgens de genderspecifieke display rules (Hall, 1984; DePaulo, 1992). Hoewel meisjes zich meisjesachtig en jongens zich jongensachtig gedragen, is er geen significant interactie-effect van sekse op het verschil in reactie op depressieve versus niet-depressieve adolescenten. Zowel depressieve jongens als meisjes riepen minder positieve reacties op. Dit resultaat is hetzelfde als onderzoek op jongere leeftijd van dezelfde populatie liet zien (Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006) en gaat dus opnieuw tegen de verwachting in dat het verschil in reactie groter zou zijn bij meisjes.

Ten tweede werd onderzocht of er een verschil was tussen (mild) depressieve en niet-depressieve adolescenten in de mate van genderspecifiek gedrag. In tegenstelling tot de verwachting bleek er geen verschil in nonverbaal gedrag te zijn tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten, wat wil zeggen dat depressieve adolescenten op groepsniveau zich niet minder genderspecifiek gedroegen. Dit komt niet overeen met bevindingen uit eerder onderzoek dat met name depressieve meisjes zich non-verbaal niet volgens de display rules voor hun sekse gedragen op jongere leeftijd (van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006), vooral in aankijkgedrag en negatief gedrag (Berg & van Beek, poster, 2015). De hypothese dat (mild) depressieve adolescenten zich minder genderspecifiek zouden gedragen kan nog niet geheel verworpen worden, omdat verschillen in genderspecifiek gedrag tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten zich mogelijk op latere leeftijd niet in aankijken en

negatief gedrag openbaren, omdat afwijken hiervan onbeleefdheid indiceert. Wellicht zouden verschillen tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten tot uiting komen in andere genderspecifieke gedragingen, zoals glimlachen en spiegelen (Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006). Om vast te stellen of (mild) depressieve adolescenten minder genderspecifiek non-verbaal gedrag vertonen op oudere leeftijd, moet eerst het gehele genderspecifieke non-verbale gedrag worden onderzocht. Een andere verklaring voor het uitblijven van een verschil zou kunnen zijn dat depressieve adolescenten op oudere leeftijd meer tijd hebben gehad om te leren zich aan te passen aan de display rules, waardoor ze zich nu gepaster genderspecifiek non-verbaal gedragen (Cole, 1986; DePaulo, 1991; Gnepp & Hess, 1986). Maar in elk geval betekent het dat we (nog) niet hebben aan kunnen tonen dat verminderd genderspecifiek gedrag de oorzaak is van de minder positieve reacties van leeftijdgenoten.

Een sterke kant van het huidige onderzoek is dat er een klein tot medium effect werd gevonden voor relatie tussen depressiviteit bij adolescenten en afwijzing door leeftijdsgenoten. In gesprekken van slechts vijf minuten roepen (mild) depressieve adolescenten al afwijzing op bij onbekende leeftijdsgenoten. Non-verbaal gedrag blijkt een gevoelig meetconstruct te zijn, want daardoor wordt snel duidelijk of een gesprek goed of slecht verloopt.

Een andere sterke kant van dit onderzoek is het design dat werd gebruikt, met herhaalde metingen en gesprekken in de vorm van een driehoek, waarbij (mild) depressieve en niet-depressieve adolescenten met dezelfde gesprekspartner praten en gesprekspartners die elkaar niet kennen aan elkaar gematcht zijn. Hierdoor zijn gedragingen van groepen goed vergelijkbaar en werden verschillen tussen depressieve en niet-depressieve adolescenten niet beïnvloed door een verschillende gesprekspartner.

Dit onderzoek kent daarentegen ook enige methodologische limitaties. Alhoewel de studie redelijk groot is voor een tijdrovende observatiestudie, is er gebruik gemaakt van een kleine steekproef om het verwachte model te onderzoeken. In vervolgonderzoek zou ten eerste de data moeten worden aangevuld met data voor aankijken tijdens luisteren en praten voor de vijftien participanten bij wie problemen waren in de software van het programma Observer. Vervolgens wordt aanbevolen om het onderzoek opnieuw uit te voeren bij een grotere populatie, om de analyses meer

power te geven. Hiervoor kunnen extra gesprekken uit meting 3 en 4 worden gebruikt, die in dit onderzoek niet zijn geselecteerd.

Een andere methodologische limitatie betreft dat de gemiddelden van genderspecifiek non-verbaal gedrag van (mild) depressieve meisjes en niet-depressieve meisjes de verwachte verschillen laten zien, maar dat die verschillen niet significant zijn. (Mild) depressieve meisjes scoren gemiddeld lager op aankijken tijdens luisteren en praten en hoger op negatieve gedragingen. Dat een significant verschil tussen beide groepen uitblijft, kan verklaard worden door hoge standaarddeviaties. Dit wil zeggen dat de scores in een grote range variëren.

Een analytische limitatie betreft de MANOVA en regressieanalyse. Alhoewel het design van het onderzoek met behulp van herhaalde metingen en gesprekken in de vorm van een driehoek sterk is, worden bij de MANOVA en regressieanalyse groepen met elkaar vergeleken onafhankelijk van de situatie van hun gesprek en gesprekspartner. In het design van het onderzoek wordt ervan uitgegaan dat de (mild) depressieve en niet-depressieve adolescent die met dezelfde leeftijdsgenoot praten, met elkaar worden vergeleken. Echter kan er in de gebruikte MANOVA en geplande regressieanalyse geen rekening worden gehouden met dat de depressieve en niet-depressieve adolescenten afhankelijk zijn omdat ze gesproken hebben met dezelfde leeftijdsgenoot. In vervolgonderzoek dient de afhankelijkheid van de groepen depressieve en niet-depressieve adolescenten meegenomen te worden in het onderzoeken van verklarend gedrag voor sociale afwijzing. Beter mediatioonderzoek wordt aangeraden met behulp van multilevel modelling, omdat deze techniek wel rekening kan houden met die afhankelijkheid.

Daarnaast was opvallend dat de resultaten met betrekking tot de reacties op depressie uit de repeated ANOVA significant waren, maar dat deze verschillen niet meer significant zijn wanneer type gesprekspartner als verklaring voor de negatieve reactie werd genomen in een regressieanalyse. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat slechts bij een deel van de totale (mild) depressieve populatie sprake is van sociale afwijzing. Dit komt wellicht doordat er meer factoren kunnen bijdragen aan depressiviteit dan afwijzing, zoals stressvolle levensgebeurtenissen (Sund, Larsson Wichstrøm, 2003) of vroege puberteit (Graber et al., 1997). Nader onderzoek wordt aanbevolen naar de mogelijke rol van verschillen in genderspecifiek non-verbaal gedrag bij de deelpopulatie waarin wel afwijzender wordt gereageerd. Ook kan in

vervolgonderzoek bij grotere populaties worden gecorrigeerd voor andere verklaringen voor depressie.

Genderspecifiek non-verbaal gedrag bleek niet te kunnen verklaren waarom (mild) depressieve adolescenten subtiel worden afgewezen via non-verbaal gedrag door hun leeftijdsgenoten. Het blijft dus een open vraag wat er misgaat in het gedrag van depressieve adolescenten waarop leeftijdsgenoten reageren en hen afwijzen. Een alternatieve mogelijkheid zou kunnen zijn dat leeftijdsgenoten reageren op een totale eerste indruk van de (mild) depressieve adolescent. Dit kan bijvoorbeeld op basis van verbale inhoud, emotionele expressie, aantrekkelijkheid of persoonlijkheid (Nijmeijer & van Beek, 2017; Schreur & van Beek, 2016). Er wordt aanbevolen om in vervolgonderzoek gebruik te maken van informatie van leeftijdsgenoten. Aan hen kan worden gevraagd op basis waarvan ze iemand afwijzen of waarderen, waarop ze letten en wat ze belangrijk vinden in gedrag van hun leeftijdsgenoten.

Concluderend wordt er zelfs al in gesprekken van vijf minuten, bij adolescenten die elkaar nauwelijks kennen, opnieuw aangetoond dat er sprake is van subtiel afwijzing via non-verbaal gedrag door leeftijdsgenoten jegens (mild) depressieve adolescenten, niet alleen bij jonge adolescenten (13, 14 jaar) maar ook twee jaar later (Van Beek, van Dolderen & Dubas, 2006). Bovendien is het gebruikte design, waarbij participanten werden onderzocht in gesprek met dezelfde gesprekspartner en gesprekspartners met zichzelf werden vergeleken, mooi. Er is verder onderzoek nodig om te onderzoeken wat de verklaring is voor deze afwijzing. Het is belangrijk hier vervolgonderzoek naar te doen, omdat duidelijk is dat (mild) depressieve adolescenten afwijzing oproepen en het zinvol is voor de klinische praktijk om te weten waardoor dit komt, opdat depressie behandeld en voorkomen kan worden. Afwijzing van depressieve adolescenten geldt mogelijk niet voor iedereen en het is daarom nuttig om te onderzoeken bij wie afwijzing wel en niet een rol speelt. Wanneer duidelijk wordt bij welke adolescenten en waarom afwijzing een rol speelt, kan depressie beter voorkomen en behandeld worden.

Referenties

- Altman, E.O. & Gotlib, I.H. (1988). The social behavior of depressed children: An observational study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16(1), 29–44.
- Bank, B., & Hansford, S. (2000). Gender and friendship: Why are men's best same-sex friendships less intimate and supportive? *Personal Relationships*, 7(1), 63-78. doi:10.1111/j.1475-6811.2000.tb00004.x.
- Beevers, C. G., Rohde, P., Stice, E., & Nolen-Hoeksema, S. (2007). Recovery from major depressive disorder among female adolescents: A prospective test of the scar hypothesis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75(6), 888-900. doi:10.1037/0022-006X.75.6.888.
- Berg, A. & van Beek, Y. (2015, March). Girls should be girls (and boys should be?): Deficits in gender specific nonverbal communication precede the development of depression in adolescence. Poster presented at International Convention of Psychological Science, Amsterdam, the Netherlands.
- Berndt, T. J. (1982). The features and effects of friendship in early adolescence. *Child Development*, 53, 1447-1460. doi:10.2307/1130071.
- Bouhuys, A. L., & Albersnagel, F. A. (1992). Do interactional capacities based on observed behaviour interfere with improvement in severely depressed patients? A longitudinal study. *Journal of Affective Disorders*, 25, 107-116. doi:10.1016/0165-0327(92)90073 -F.
- Bouhuys, A. L., & Van den Hoofdakker, R. H. (1991). The interrelatedness of observed behavior of depressed patients and of a psychiatrist: an ethological study on mutual influence. *Journal of Affective Disorders*, 23, 63-74. doi:10.1016/0165- 0327(91)90093-8.
- Bouhuys, A.L., & van den Hoofdakker, R.H. (1993). A longitudinal study of interaction patterns of a psychiatrist and severely depressed patients based on observed behaviour: An ethological approach of interpersonal theories of depression. *Journal of Affective Disorders*, 27, 87-99.
- Brown, B.B. (2004). Adolescents' relationships with peers. In R.M. Lerner, L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 363-394). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61(4), 1101-1111. doi:10.1111/1467-8624.ep9102040966.

- Caldwell, M.S., Rudolph, K.D., Troop-Gordon, W., & Kim, D.Y. (2004). Reciprocal influences among relational self-views, social disengagement, and peer stress during early adolescence. *Child Development, 75*(4), 1140-1154. doi:10.1111/j.1467-8624.2004.00730.x.
- Cole, P.M. (1986). Children's spontaneous control of facial expression. *Child Development, 57*(6), 1309-1321. doi:10.2307/1130411.
- Conley, C.S., Rudolph, K.D., & Bryant, F.B. (2012). Explaining the longitudinal association between puberty and depression: Sex differences in the mediating effects of peer stress. *Development and Psychopathology, 24*(2), 691-701. doi:10.1017/S0954579412000259.
- Connolly, J., Geller, S., Marton, P., & Kutcher, S. (1992). Peer responses to social interaction with depressed children. *Journal of Clinical Child Psychology, 55*, 365-370.
- Coyne, J.C. (1976a). Depression and the response of others. *Journal of Abnormal Psychology, 85*(2), 186-193.
- Coyne, J.C. (1976b). Toward an interactional description of depression. *Psychiatry, 39*(1), 28-40.
- DePaulo, B.M. (1991). Nonverbal behavior and self-presentation: A developmental perspective. In R.S. Feldman & B. Rime (Eds.), *Fundamentals of non-verbal behavior* (pp 351-397). Cambridge: Cambridge University Press.
- DePaulo, B.M. (1992). Nonverbal behavior and self-presentation. *Psychological Bulletin, 111*(2), 203-243.
- Dovidio, J.F., Brown, C.E., Heltman, K., Ellyson, S.L. & Keating, C.E. (1988). The relationship of visual power to visual displays of dominance between men and women. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*(2), 233-242. doi:10.1037/0022-3514.54.2.233.
- Dovidio, J.F. & Ellyson, S.L. (1982). Decoding visual dominance behavior: Attributions of power based on relative percentages of looking while speaking and looking while listening. *Social Psychology Quarterly, 45*(2), 106-113.
- Droney, J.M., & Brooks, C.I. (1992). Attributions of self-esteem as a function of duration of eye contact. *The Journal of Social Psychology, 133*(5), 715-722.
- Dumas, J. E., Blechman, E. A., & Prinz, R. J. (1994). Aggressive children and effective communication. *Aggressive Behaviour, 20*, 347-358.
- Ekman, P. & Friesen, W.V. (1969). The repertoire of nonverbal behavior: categories,

- origins, usage and coding. *Semiotica*, 1, 49-98.
- Farabee, D.J., Holcom, M.L., Ramsey, S.L., & Cole, S.G. (1993). Social anxiety and speaker gaze in a persuasive atmosphere. *Journal of Research in Personality*, 27(4), 365-376. doi:10.1006/jrpe.1993.1025.
- Furman, W. & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63(1), 103-115. doi:10.1111/j.1467-8624.1992.tb03599.x.
- Gnepp, J. & Hess, D.L.R. (1986). Children's understanding of verbal and facial display rules. *Developmental Psychology*, 22(1), 103-108.
- Gotlib, I.H., & Robinson, L.A. (1982). Responses to depressed individuals: Discrepancies between self-report and observer-rated behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, 91(4), 231-240.
- Graber, J.A., Lewinsohn, P.M., Seeley, J.R., & Brooks-Gunn, J. (1997). Is psychopathology associated with the timing of pubertal development? *Child and Adolescent Psychiatry*, 36(12), 1768-1776. doi:10.1097/00004583-199712000-00026.
- Hall, J. (1984). *Non-verbal sex differences: Communication accuracy and expressive style*. Baltimore, MD: The John Hopkins University Press.
- Hall, J.A. (1987). On explaining gender differences. The case of nonverbal communication. *Review of Personality and Social Psychology*, 7, 177-200.
- Hammen, C., & Rudolph, K.C. (1996). Childhood depression. In E.J. Mash & R.A. Barkley (Eds.), *Child psychopathology* (pp. 153-195). New York: Guilford.
- Hankin, B. L. (2006). Adolescent depression: Description, causes, and interventions. *Epilepsy and Behavior*, 8(1), 102-114. doi:10.1016/j.yebeh.2005.10.012.
- Hankin, B.L., Abramson, L.Y., Agell, K.E., McGee, R., Moffit, T.E., & Silva, P.A. (1998). Development of depression from preadolescence to young adulthood: Emerging differences in a 10-year longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology*, 107(1), 128-140.
- Hill, J. P., & Lynch, M. E. (1983). The intensification of gender-related role expectations during early adolescence. In *Girls at puberty* (pp. 201-228). Springer US.
- Johnson, H.D. (2004). Gender, grade and relationship differences in emotional closeness within adolescent friendships. *Adolescence*, 39(154), 243-255.
- Kessler, R.C., Avenevoli, S., & Merikangas, K.R. (2001). Mood disorders in children

- and adolescents: An epidemiologic perspective. *Biological Psychiatry*, 49(12), 1002–1014. doi:10.1016/S0006-3223(01)01129-5.
- Kovacs, M. (1992). *Children's Depression Inventory, Manual*. New York/Toronto: Multi-Health Systems, inc.
- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression?. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 49-61. doi:10.1207/s15374424jccp3401_5.
- LaFrance, M. & Hecht, M.A. (1999). Option or obligation to smile: The effects of power and gender on facial expression. In P. Philippot, R.S. Fledman, & E.J. Coats (Eds.), *The social context of nonverbal behavior* (pp. 45–70). Paris: Cambridge University Press.
- Leuven, M., & van Beek, Y. (2000). *Children's Depression Inventory, Nederlandse bewerking*. Internal Report, Utrecht, The Netherlands: Utrecht University.
- Libet, J.M., & Lewinsohn, P.M. (1973). Concept of social skill with special reference to the behavior of depressed persons. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40(2), 304–312.
- Nickerson, A.B., & Nagle, R.J. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 25(2), 223-249. doi:10.1177/0272431604274174.
- Nolan, S.A., Flynn, C., & Garber, J. (2003). Prospective relations between rejection and depression in young adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(4), 745–755.
- Nolen-Hoeksema, S., & Girgus, J.S. (1994). The emergence of gender differences in depression during adolescence. *Psychological Bulletin*, 115(3), 424–443.
- Nolen-Hoeksema, S., Girgus, J.S., & Seligman, M.E.P. (1992). Predictors and consequences of childhood depressive symptoms: A 5-year longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology*, 101(3), 405–422.
- Nijmeijer, S. & van Beek, Y. (2017). *Wordt de sociale afwijzing van depressieve adolescenten verklaard door het vertonen van minder populaire persoonlijkheidstrekken?* (Ongepubliceerde masterthesis). Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland.
- Petersen, A.C., Sarigiani, P.A., & Kennedy, R.E. (1991). Adolescent depression. Why more girls? *Journal of Youth and Adolescence*, 20(2), 247–271.

doi:10.1007/BF01537611.

- Peterson, L., Mullins, L. L., & Ridley-Johnson, R. (1985). Childhood depression: Peer reactions to depression and life stress. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *13*(4), 597-609.
- Pettit, J.W., Hartley, C., Lewinsohn, P.M., Seeley, J.R., & Klein, D.N. (2013). Is liability to recurrent major depressive disorder present before first episode onset in adolescence or acquired after the initial episode?. *Journal of Abnormal Psychology*, *122*(2), 353-358. doi:10.1037/a0032655.
- Platt, B., Kadosh, K.C., & Lau, J.Y. (2013). The role of peer rejection in adolescent depression. *Depression and anxiety*, *30*(9), 809-821. doi:10.1002/da.22120.
- Schreur, M. & Van Beek, Y. (2016) What person do we see? And how do observed personality traits influence nonverbal responses to (mildly) depressed adolescents? Artikel in wording.
- Segrin, C. (2000). Social skill deficits associated with depression. *Clinical Psychology Review*, *20*(3), 379–403. doi:10.1016/S0272-7358(98)00104-4.
- Segrin, C., & Flora, J. (2000). Poor social skills are a vulnerability factor in the development of psychosocial problems. *Human Communication Research*, *26*(3), 489-514. doi:10.1111/j.1468-2958.2000.tb00766.x.
- Shih, J.H., Eberhart, N.K., Hammen, C.L., & Brennan, P.A. (2006). Differential exposure and reactivity to interpersonal stress predict sex differences in adolescent depression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *35*(1), 103-115. doi:10.1207/s15374424jccp3501_9.
- Sund, A.M., Larsson, B., & Wichstrøm, L. (2003). Psychosocial correlates of depressive symptoms among 12–14-year-old Norwegian adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *44*(4), 588–597. doi: 10.1111/1469-7610.00147.
- Troisi, A., & Moles, A. (1999). Gender differences in depression: an ethological study of behavior during interviews. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, *23*, 905-913. doi:10.1016/S0149-7634(99)00024-X.
- Underwood, M.K., Coie, J.D. & Herbsman, C.R. (1992). Display rules for anger and aggression in school-age children. *Child Development*, *63*(2), 366–380. doi:10.2307/1131485.
- Van Beek, Y., van Dolderen, M.S.M. & Dubas, J.S. (2006). Gender-specific development of nonverbal behaviors and mild depression in adolescence.

- Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1272-1283.
- Van Beek, Y., Hessen, D.J., Hutteman, R., Verhulp, E.E., & van Leuven, M. (2012). Age and gender differences in depression across adolescence: Real or 'bias'? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53, 973-985. doi:10.1111/j.1469-7610.2006.01663.x.
- Vernberg, E. M. (1990). Psychological adjustment and experiences with peers during early adolescence: Reciprocal, incidental, or unidirectional relationships?. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18(2), 187-198.
- Vrugt, A. (1983). Betekenistoekening aan nonverbale communicatie (Doctoral dissertation). University of Amsterdam, Amsterdam.
- Zeman, J., & Garber, J. (1996). Display rules for anger, sadness, and pain: It depends on who is watching. *Child Development*, 67(3), 957-973. doi:10.1111/1467-8624.ep9704150177.
- Zwierzynska, K., Wolke, D., & Lereya, T.S. (2013). Peer victimization in childhood and internalizing problems in adolescence: A prospective longitudinal study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(2), 309-323. doi:10.1007/s10802-012-9678-8.

Appendix A. Voorbeelden van sociale dilemma's.

- Wat zou je doen als je een vriend in het buitenland gaat opzoeken en ineens overlijdt de vader van een andere vriend, die ook mee zou gaan op vakantie?
- Wat zou je doen als je vrienden op vakantie gaan, maar jij mag niet mee van je ouders?
- Wat zou je doen als je op een feest bent en je vriend(in) heeft te veel alcohol gedronken, maar jij wil liever blijven?
- Wat zou je doen als je zou zien dat een goede vriend iets steelt uit een winkel?
- Wat vind je de top 10 leukste/stomste leraren?
- Wat vind je de top 10 leukste/stome televisieprogramma's?

Appendix B. Beschrijving van de observatieschalen van de non-verbale gedragingen.

De gedragingen die geobserveerd worden voor beide partners in ieder gesprek zijn:

- Aankijken (als de proefpersoon naar het gezicht van de gesprekspartner kijkt)
 - o Onderbrekingen korter dan een seconde hoeven niet gescoord te worden (maar niet erg als je het wel doet)
- Praten (als de proefpersoon spreekt)
 - o Alleen echt talige uitspraken (dus niet schrapen van keel, geluiden of lachen)

Negatief gedrag

Tabel 1: Gedragscategorieën en Definities van Gedrag patronen.

1. Desinteresse/verveeld	Verveeld in ruimte kijken	Niet naar de gesprekspartner kijken, maar nadrukkelijk (min. 2 seconden) starend in de ruimte (of in de verte, of naar de grond) kijken. Het
--------------------------	---------------------------	--

		wegkijken wordt alleen gescoord als het als negatief geïnterpreteerd kan worden (desinteresse/verveling). De 2 seconden zijn hiervoor een richtlijn. Als het een 'natuurlijk' onderdeel van de interactie is, wordt het niet gescoord.
	Wenkbrauwen omhoog halen	Tijdens het gesprek de wenkbrauwen omhoog halen, waardoor er rimpels in het voorhoofd ontstaan en er een wijder gezichtsveld ontstaat. Dit wordt alleen gescoord wanneer er géén sprake is van positieve backchannel en/of positieve gezichtsuitdrukking (dus <u>niet</u> scoren bij lachen of knikken van het hoofd). Vaak zuchtend of minachtend.
	Ogen sluiten	De ogen sluiten, voor minimaal een seconde
	Geeuwen	De mond wordt wijd en redelijk langzaam geopend. Dit gaat gepaard met een diepe zucht en het verlagen van de wenkbrauwen/sluiten van de ogen

	Bollen van de wangen, puffen, pffff	Lippen worden op elkaar gehouden en de wangen worden gebold door lucht in de mond te blazen
	Ophalen van de schouders	De schouders worden kort naar boven en naar beneden gehaald. Deze <u>niet</u> scoren als de schouders tijdens het lachen omhoog worden getrokken.
	Kleine mond	Met de lippen de mond versmallen, waardoor de lippen naar voren komen. Minachtend, afkeurend
	Kauwgom kauwen	Uitgebreid en met de mond open kauwgom kauwen.
	Op de ellebogen steunen	Met één of twee ellebogen op de knieën (of rugleuning van de stoel) het hoofd ondersteunen.
	Op horloge kijken	Herhaaldelijk op het horloge kijken
	In de ogen wrijven	Met de vingers in de ogen wrijven. Kort een vuiltje uit het oog halen wordt niet gescoord.
	Expressieloos gezicht	De uitdrukking in het gezicht is strak, zonder enige vorm van emotie. Komt verveeld over.

	Onderuit gezakt zitten	Onderuit in de stoel gezakt zitten (niet met de billen tegen de rugleuning). 'Te' relaxed.
	Handen in zakken	De hand(en) in de zakken doen. Nonchalant.
	Zuchten	Lang gerekte adem uitblazing
	Monotoon spreken	Zonder variatie in toonhoogte spreken.
2. Defensief gedrag	Kin richting borst	De kin is richting de borst gebogen waarbij regelmatig naar beneden wordt gekeken (naar de voeten, schoot of vloer kijken, waarbij de ogen neergeslagen zijn).
	Bukken, gebogen zitten	Het lichaam is naar beneden gebogen zodat het hoofd in de buurt van de knieën komt. Hierbij wordt het bovenlijf bewogen en de rug gekromd. Dus niet met rechte rug met de ellebogen op de bovenbenen steunen.
	Verstijfde houding	De lichaamshouding is verstijfd/verkrampd waarbij de torso, hoofd en ledematen nauwelijks bewegen en de persoon

		alleen een score 5 krijgt indien daarbij de schouders ietwat omhoog worden getrokken.
--	--	---

3. Onrustig/Ongemakkelijk gedrag	Aan haar zitten	De vingers met een kammende of pulkende beweging door het haar halen.
	Mondhoeken naar achteren	De mondhoeken worden naar achteren maar niet omhoog getrokken zoals bij een lach.
	Wiebelen met benen	Met de (onder)benen (of voeten) op en neer en/of heen en weer bewegen en/of snelle/ eentonige bewegingen maken.
	Hand-gezicht	Hand(en) in contact met het gezicht. Niet functioneel
	Hand-mond	Hand(en) in contact met de mond. Niet functioneel
	Krabben	De nagels worden gebruikt om een lichaamsdeel te krabben, meestal het hoofd.
	Aan kleren trekken	Met de handen trekt de persoon aan zijn kleren. Hierbij is sprake van

		'grote' bewegingen van de ledematen. (Indien dit niet het geval is, wordt het onder 'wriemelen' gescoord.)
	Wriemelen	Draaiende en onbetekenende vingerbewegingen, met object of andere hand. Hierbij is <u>geen</u> sprake van grote bewegingen van de ledematen.
	Lippen over elkaar wrijven	De bovenste en onderste lippen op elkaar drukken en ronddraaiende bewegingen maken.
	Bijten op lippen	De (onderste) lip wordt tussen de tanden gehouden .
	Bijten op wangen	Het in de mond bijten op de binnenkant van de wangen.
	Op handen zitten	Met de handen onder de bovenbenen zitten.
	Handen tussen benen	Met de hand(en) geklemd tussen de bovenbenen zitten.
	Wrijven over ledematen	Met de handen over armen of benen wrijven.
	Trommelen met vingers	Met de vingers op de knie trommelen.

4. Boos/vijandelijk gedrag	Fronsen	De wenkbrauwen worden naar elkaar en iets naar beneden getrokken.
	Huidplooien	Het plooien van de huid op de brug van de neus.
	Lippen op elkaar	De lippen worden naar binnen gehaald en samengeperst.

Voor het scoren van de gedragingen zijn de volgende observatieschalen gemaakt.

Gezicht

Cluster	Gedragingen	Schaal
Onrustig gezicht	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lippen over elkaar wrijven 2. Bijten op lippen 3. Bijten op wangen 4. Mondhoeken naar achteren 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 0-2 keer/ minder dan 10% van de tijd 2. 3-4 keer/ 10% tot 20% van de tijd 3. 5-7 keer/ 20% tot 40% van de tijd 4. 8-10 keer/ 40% tot 60% van de tijd 5. 11 keer en vaker/ 60% en vaker van de tijd
Negatieve Gezichtsuitdrukking	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fronsen 2. Huidplooien 3. Lippen op elkaar 4. Bollen van wangen 5. Kleine mond 6. Geeuwen 	<ol style="list-style-type: none"> 1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd 2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd 3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd

	7. Wenkbrauwen omhoog halen 8. Ogen sluiten 9. In ruimte kijken 10. In ogen wrijven 11. Expressieloos gezicht	4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd 5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd
--	---	---

Houdingen

Cluster	Gedragingen	Schaal
Defensieve Houding	1. Kin richting borst 2. Bukken 3. Verstijfde houding	1. 1-2 keer / minder dan 10% van de tijd 2. 3-4 keer /10% tot 20% van de tijd 3. 5-7 keer / 20% tot 40% van de tijd 4. 8-10 keer / 40% tot 60% van de tijd 5. 11 keer en vaker / 60% en vaker van de tijd
Verveelde Houding	1. Onderuit gezakt zitten 2. Handen in zakken	1. 0% - 20% van de tijd 2. 20 % - 40% van de tijd 3. 40% - 60% van de tijd 4. 60% - 80% van de tijd 5. 80% - 100% van de tijd
Ongemakkelijke Houding	1. Op handen zitten 2. Handen tussen benen	1. 0 keer 2. 1 keer 3. 2-3 keer 4. 4-5 keer 5. 6 keer en vaker

Bewegingen

Cluster	Gedragingen	Schaal
Kleine bewegingen (Rusteloosheid 1)	1. Wrijven over ledematen 2. Trommelen met vingers	1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd

	3. Wiebelen met benen 4. Wriemelen	2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd 3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd 4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd 5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd
Grote bewegingen (Rusteloosheid 2)	1. Aan haar zitten 2. Hand-gezicht 3. Hand-mond 4. Krabben 5. Aan kleren trekken 6. in ogen wrijven	1: 0-4 keer/ minder dan 20% van de tijd 2: 5-9 keer/ 20% tot 30% van de tijd 3: 10-12 keer/ 30% tot 50% van de tijd 4: 13-15 keer/ 50% tot 70% van de tijd 5: 16 keer en vaker/ 70% en vaker van de tijd
Verveelde handelingen	1. Horloge kijken 2. Hoofd op ellebogen 3. Ophalen van de schouders 4. Zuchten 5. Kauwgom kauwen	1. 1-2 keer 2. 3-4 keer 3. 5-7 keer 4. 8-10 keer 5. 11 keer en vaker

Spraakintonatie

Cluster	gedragingen	Schaal
Intonatie	Monotoon spreken	1: 0% - 30% van de tijd 3: 40% - 60% van de tijd 5: 70% - 100% van de tijd

Handleiding observatieschalen.

- Ieder filmpje in zijn geheel gescoord (voor zolang het filmpje duurt).

- Bij alle schalen worden de frequenties van de gedragingen geteld (geturfd) met uitzondering van ‘Sprakintonatie’ (monotoon spreken). Bij duurgedragingen zoals ‘Houdingen’ wordt daarbij ook op het percentage gelet (bij de gedragingen ‘*verstijfde houding*’ en ‘*onderuit gezakt zitten*’). Bij ‘Bewegingen’ wordt op het percentage gelet bij de gedragingen ‘wiebelen met de benen’ en ‘wriemelen’.
- Met betrekking tot de duurgedragingen van ‘Verveelde Houding’ gelden de percentages als **richtlijn** en zijn niet bedoeld om ingewikkelde berekeningen mee uit te voeren. Hoe meer ‘Verveelde Houding’ iemand aanneemt hoe hoger de score op de vijfpuntsschaal is. De percentages elk van de voorkomende duurgedragingen kunnen hooguit bij elkaar opgeteld worden.
- De gedragingen van ‘Ongemakkelijke Houding’ komen relatief weinig voor. Om toch een onderscheid te kunnen maken in de mate van negatief gedrag is ervoor gekozen om geen verdeling op basis van percentages te maken, maar slechts op basis van frequentie. Wél is het zo dat indien een persoon gedurende het hele filmpje (of een groot gedeelte daarvan) op de handen zit of met de handen tussen de benen zit, deze persoon alsnog een score 5 krijgt.
- Diverse clusters worden tegelijkertijd gescoord en andere worden afzonderlijk gescoord. De schalen ‘Onrustig Gezicht’ en ‘Negatieve Gezichtsuitdrukking’ worden tegelijk gescoord. ‘Defensieve Houding’ en ‘Ongemakkelijke houding’ worden samen gescoord. ‘Verveelde Houding’ wordt tegelijk met ‘Intonatie’ gescoord. ‘Grote Bewegingen’ wordt tegelijk met ‘Verveelde Handelingen’ gescoord. Voor alle schalen wordt een video dus 8 keer bekeken (4 keer per proefpersoon).
- Wanneer gedragingen tegelijk voorkomen (bv als iemand heel boos kijkt , waarbij hij fronst én de lippen op elkaar perst wordt er 2 keer geturfd (1 keer bij fronsen en 1 keer bij lippen persen). De enige uitzondering op deze regel is wanneer een persoon in zijn ogen wrijft en daarbij zijn wenkbrauw(en) optrekt. In dat geval wordt er alleen geturfd bij ogen wrijven (en dus niet bij wenkbrauwen omhoog halen).
- De filmpjes worden **zonder geluid** geobserveerd (met uitzondering van het scoren van ‘Sprakintonatie’ (Monotoon spreken).

- Indien (over)duidelijk is dat de proefpersonen kijken naar en/of praten met de testleider, worden de gedragingen van de proefpersonen gedurende die periode **niet** gescoord.